किरकोळ

क्र.नं. ८२

संस्कृत राजवाडे

अंक १४८ शाखा वेद

ग्रंथनाम किरकोळ

ग्रंथकार

काल पृष्ठ

स्थल

"Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1)

॥[redacted]॥

रं॥ ॐ॥ पंचमपंचिका प्रारंभः॥

॥ रामआसाहेरचुप्रा॥

" Joint project of the ... Samshodhan ... and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

श्रीगणेशायनमः॥हरिःॐ॥विश्वेवैदेवादेवतास्तृतीयमहर्वहंतिसप्तदशस्तो
मोवैरूपंसामजगतीछंदोयथादेवतमेनेनयथास्तोमंयथासामयथाछंदसं
राध्नोतियएवंवेदयद्वैसमानोदर्कंतत्तृतीयस्याह्नोरूपंयदश्ववद्यदंतवद्यत्पु
॥१॥ नरावृत्तंयन्निनृत्तंयद्रतवद्यत्पर्यस्तवद्यत्त्रिवद्यदंतरूपंयदुत्तमेपदेदेवता
निरुच्यतेयदसौलोकोभ्युदितोयद्द्विरूपंयज्जागतंयत्कृतमेतानिवैतृतीयस्याह्नो
रूपाणियुक्ष्वाहिदेवहूतमाँअश्वाँअग्नेरथीरिवेतितृतीयस्याह्नआज्यंभवतिदेवा ॥ब्रा॥
(2) वैतृतीयेनाह्नास्वर्गंलोकमायंस्तानसुरारक्षांस्यन्ववारयंततेविरूपाभवतविरूपाभ
वनेतिभवंतआयंस्तेयद्विरूपाभवतविरूपाभवतेतिभवंतआयंस्तद्वैरूपंसामाभ
वत्तद्वैरूपस्यवैरूपत्वंविरूपःपाप्मनाभूत्वापाप्मानमपहतेयएवंवेदनाह्नस्मान्वेवा

(2A)

गछंतिसमेव सृज्यंते तानश्वाभूत्वापद्भिरपाघ्नन यदश्वाभूत्वापद्भिरपाघ्नन तदश्वाना
मश्वत्वमश्नुतेयद्यत्कामयते यएवंवेद तस्मादश्वः पशूनांजविष्ठस्तस्मादश्वः प्रत्यङ्ङुप
दाहिनस्त्यपपाप्मानंहतेयएवंवेद तस्मादेतदश्ववदाज्यंभवति तृतीयेहनि तृतीय
स्याह्नोरूपं वायवायाहिवीतयेवायोयाहिशिवादिवइंद्रश्चवायवेषांसुतानामामि
त्रंवरुणंवयमश्विनावेहगछतमायाह्यद्रिभिः सुतंसजूर्विश्वेभिर्देवेभिरुतनः प्रि
याप्रियास्वित्योष्छिहंप्रउगंसमानोदर्कं तृतीयेहनि तृतीयस्याह्नोरूपंतंतमिंद्रा
धसेमहेचयइंद्रस्यसोमाइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरौनिन्द्रस्तवांत्रिवत्तृती
येहनितृतीयस्याह्नोरूपमिंद्रनेदीयएदिहीत्यन्नुनः प्रगाथः प्रनूनंब्रह्मणस्प
तिरितिब्राह्मणस्पत्योनिन्द्रस्तवांस्तृतीयेहनि तृतीयस्याह्नोरूपमग्निर्नेतात्वंसो
मक्रतुभिः पिन्वंत्यपइतिधाय्याअभ्युतानंकिः सुदासोरथंपर्यासनरीरमदिति

(3)

मरुत्वतीयः प्रगाथः पर्यस्तवांस्तृतीयेहनि तृतीयस्याह्नो रूपं त्र्यर्यमा मनुषो देवतातेति
सूक्तं त्रिवत्तृतीयेहनि तृतीयस्याह्नो रूपं यद्याव इंद्र ते शतं यदिंद्र यावतस्त्वमिति वै
॥२॥ रूपं पृष्ठं भवति राथंतरे ह्यनि तृतीयेहनि तृतीयस्याह्नो रूपं यद्वावानेति धाय्याच्यु
ताभि त्वा शूर नोनुम इति रथंतरस्य योनिमनुनिवर्तयति राथंतरं ह्येतदहरायत
नेनेंद्र त्रिधातु शरणमिति सामप्रगाथस्त्रिवांस्तृतीयेहनि तृतीयस्याह्नो रूपं त्यमूषु
वाजिनं देवजूतमिति तार्क्ष्योच्युतः ॥ १ ॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वानिति सूक्तं
समानोदर्कं तृतीयेहनि तृतीयस्याह्नो रूपं तदु सजनीयमेतद्वा इंद्रस्येंद्रियं यत्सज
नीयमेतस्मिन्वै शस्यमान इंद्रमिंद्रियमाविशति तद्वा प्याकुत्स्ने दोगास्तृतीयेहनि
ब्रह्म वा इंद्रस्येंद्रियं शंसंतीति तदु गार्त्समदमेतेन वै गृत्समद इंद्रस्य प्रियं धामोपा
गच्छत्स परमं लोकमजयदुपेंद्रस्य प्रियं धाम गच्छति जयति परमं लोकं य एवं वे ॥२॥

(3A)

दैतत्सवितुर्वृणीमहे द्यानो देवसवितरिति वैश्वदेवस्य प्रतिपदनुचरौ राथंतरे ह्नितृ
तीयेह्नितृतीयस्याह्नो रूपं तद्देवस्य सवितुर्वार्यं महदिति सावित्रमंतोवै महद्दैतस्तृ
तीयमहस्तृतीयेह्नितृतीयस्याह्नो रूपं घृतेनद्यावापृथिवीअभीवृते इति द्यावा
पृथिवीयं घृतवत्प्रियाघृतपृच्छाघृतावृधेति पुनरावृत्तं पुनर्निनृत्तं तृतीयेह्नितृतीय
स्याह्नो रूपमनश्वोजातोअनभीशुरुकथ्य इत्यार्भवं रथस्त्रिचक्र इति त्रिवत्तृतीये
ह्नितृतीयस्याह्नो रूपं परावतो ये दिधिषंत आप्यमिति वैश्वदेवमंतोवैपरावतोंत
स्तृतीयमहस्तृतीयेह्नितृतीयस्याह्नो रूपं तदु गायमेतेन वैगयः प्लातो विश्वेषां दे
वानां प्रियं धामोपागच्छत्स परमं लोकमजयदुप विश्वेषां देवानां प्रियं धाम गच्छति
जयति परमं लोकं य एवं वेद वैश्वानराय धिषणामृतावृध इत्याग्निमारुतस्य प्रतिपु
दंतो वै धिषणांतस्तृतीयमहस्तृतीयेह्नितृतीयस्याह्नो रूपं धारावरा मरुतो धृष्णो

(५)

ऊसइत्तिमारुतंबद्भूनिव्याहृत्यमंतोवैबद्धंतस्तृतीयमहस्तृतीयेह्नितृतीयस्याह्नोरूपं
जातवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्यान्युनात्वमग्नेप्रथमोअंगिराऋषिरितिजातवे
दस्यंपुरस्तादुदर्केतृतीयेह्नितृतीयस्याह्नोरूपंत्वंत्वमित्युत्तरंत्र्यहमभिवदतिसंत
॥३॥ त्यैसंततेस्त्र्यहैरव्यवछिन्नैर्यंतियएवंविद्वांसोयंति॥ २॥ आप्यंतेवैस्तोमाआप्य
तेछंदांसितृतीयेह्न्येतद्वैतनुउच्छिष्यतेवागित्येवतदेतदक्षरंत्र्यक्षरंवागित्ये
कमक्षरमक्षरमितित्र्यक्षरंसएवैषतन्नरस्यहोवागेकंगौरेकंद्यौरेकंततोवैवा
गेवचतुर्थमहर्वहतितद्यच्चतुर्थमहर्न्यूंखयंत्येतदेवतदक्षरमभ्यायच्छंत्येतद्दु
धयंत्येतद्अविभावयिषंतिचतुर्थस्याह्नोरूपस्याअन्नंवैन्यूंखोयदेवत्वाअभिगेष्णा
श्वरंत्यथान्नाद्यंप्रजायतेतद्यच्चतुर्थमहर्न्यूंखयंत्यन्नमेवतत्प्रजनयंत्यन्नाद्युस्य
प्रजात्यैतस्माच्चतुर्थमहर्जातवद्वदंतिचतुरक्षरेणन्यूंखयेदित्याहुश्चतुष्पादावैपश ॥३॥

(5A)

वुः पश्चगामनुरुध्ये अक्षरेणन्यूंखयेदित्याहुस्त्र्ययो वाइमे त्रिवृतो लोका एषामेव लोका
नामभिजित्यै एकाक्षरेणन्यूंखयेदिति ह स्माह लांगलायनो ब्रह्मा मौद्गल्य एकाक्षरा
वै वागेषा वाव संप्रति न्यूंखं न्यूंखयति य एकाक्षरेणन्यूंखयतीति द्व्यक्षरेणैव न्यूंखये
त्प्रतिष्ठाया एव द्विप्रतिष्ठो वै पुरुषश्चतुष्पादाः पशवो यजमानमेव तद्द्विप्रतिष्ठं चतु
ष्पात्सु पशुषु प्रतिष्ठापयति तस्माद्द्व्यक्षरेणैव न्यूंखयेन्मुखतः प्रातरनुवाके न्यूंखय
ति मुखतो वै प्रजा अन्नमदंति मुखत एव तदन्नाद्यस्य यजमानं दधाति मध्यत आज्ये न्यूं
खयति मध्यतो वै प्रजा अन्नं धिनोति मध्यत एव तदन्नाद्यस्य यजमानं दधाति मुख
तो माध्यंदिने न्यूंखयति मुखतो वै प्रजा अन्नमदंति मुखत एव तदन्नाद्यस्य यजमा
नं दधाति तदुभयतो न्यूंखं परिगृह्णाति सवनाभ्यामन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥ २॥
वाग्वै देवतानां चतुर्थमहर्बृहत्येकविंश स्तोमो वैराजं सामानुष्टुप्छंदो यथादेवं

तमेनेनयथास्तोमंयथासामयथाछंदसंराध्नोतियएवंवेदयद्वाएतिचप्रेतिचतच्चतुर्थस्या
ह्नोरूपंयथ्येवप्रथममहस्तदेतत्पुनर्यच्चतुर्थंयद्युक्तवद्यद्रथवद्यदाशुमद्यत्पिबवद्यत्प्र
थमेपदेदेवतानिरुच्यतेयदयंलोकोभ्युदितोयज्जातवद्यद्धववद्यच्छुक्रवद्यद्वाचारूपंयद्वै
॥४॥ मदंयद्द्विरिफितंयद्विछदायदूनातिरिक्तंयद्वैराजंयदानुष्टुभंयत्करिष्यद्यत्प्रथमस्या
ह्नोरूपमेतानिवैचतुर्थस्याह्नोरूपाणिएयाग्नेनस्वृक्तिभिरितिचतुर्थस्याह्नआज्यंभ
वतिवैमदंविरिफितंविरिफितस्यरूपेणचतुर्थेह्निचतुर्थस्याह्नोरूपमष्टर्चंयांक्तंपा
ङ्क्तोयज्ञःपांक्ताःपशवःपशूनामवरुध्येताउदक्षराजगस्योजगत्प्रातःसवनएषत्र्य ॥४॥
हस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपंताउपंचदशानुष्टुभमानुष्टुभंह्येतदहस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपं
ताउविंशतिर्गायत्र्यःपुनःप्रायणीयंह्येतदहस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपंतदेतदस्तुतमरो
लमयानयामस्तलंयद्वाएवसाक्षान्नवद्घेदनच्चतुर्थस्याह्नआज्यंभवतियज्ञेदेवलघंसंतन्व

(5A)

तेवाचमेवतत्पुनरुपयंतिसंततैसंनतैस्त्र्यहैरव्यवछिन्नैर्यंतियएवंविद्वांसोयंतिवा
योशुक्रोअयामितेविहिहोत्राअवीतावायोत्वानंदरीएणाभिंद्रश्चवायवेषांसोमानामा
नामाचिकितानस्क्रक्रतू३आनोविश्वाभिरूतिभिस्सजोषाब्रह्मदूएभयत्यंवजिनंरिषुमंबि
लमेनदीनमऽ३इत्याहुरुभंगऊगमेतिचप्रेतिचथ्रुक्रवच्चचतुर्देथैंनिचतुर्थस्याह्नोरूपंतंत्वा
यज्ञेभिरीमहइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदीमहइत्यभ्यायाम्यभिवेत्तदह्नस्तेनचतुर्थस्या
ह्नोरूपमिदंवसोसुतमंधइंद्रनेदीयएदिहिप्रेतुब्रह्मणस्पतिरग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिः
पिन्वंत्यपःप्रवइंद्रायबृहतइतिप्रथमेनाह्नासमानआतानश्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपं
श्रुधीहवमिंद्रमारिषण्यइतिसूक्तंहववच्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंमरुत्वांइंद्रवृषभो
रणायेतिसूक्तमुग्रंसहोदामिहतंहुवेमेतिहववच्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंतदुत्रै
ष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधारायतनादेवैतेनप्रच्यवंतइमन्नुमायिनंहुवे

(6)

इत्ति पर्यासो ह्वांश्च तुर्थे ह्नि चतुर्थस्याह्नो रूपं ताउ गायत्र्या गायत्र्यो वा एतस्य त्र्यह
स्य मध्यंदिनं वहंति तद्वै तच्छंदो वहति यस्मिन्निविद्धीयते तस्माद्गायत्रीषु निविदं दधा
ति पिबा सोममिंद्र मंदतु त्वा श्रुधी हवं विपिपानस्याद्रि रिति वैराजं पृष्ठं भवति बार्हते
ह्नि चतुर्थे ह्नि चतुर्थस्याह्नो रूपं यद्वावानेति धाय्या न्युनाला भिंद्रि हवामह इति हृद
॥५॥ तो यो निमनु निवर्तयति बार्हतं तं होनद ह्रायतन नेन त्वामिंद्र ब्रह्न्‌र्न्निक्षिति साम प्रगाथो त्रा
स्तिहाजनितेति जातवांश्च तुर्थे ह्नि चतुर्थस्याह्नो रूपं त्यमुषु वाजिनं देवजूतमिति ता
र्क्ष्यो च्युतः ॥ ४ ॥ कुह श्रुत इंद्रः कस्मिन्नद्येति सूक्तं वैमदं विरिफितं क्षिरिफितस्य
वैषश्च तुर्थे ह्नि चतुर्थस्याह्नो रूपं युध्मस्य ते वृषभस्य स्वराज इति सूक्तं मुरुं गभीरं जनु
षाभ्युग्रमिति जातवच्चतुर्थे ह्नि चतुर्थस्याह्नो रूपं तदु त्वे ष्टुभं तेन तत्प्रतिष्ठित पदेन सव ॥५॥

नंदाधारायतनादैवैतेननन्नन्यवेतस्यभुवः सत्रासादमितिपर्यासोविश्वासुगीर्षायत
(6A) मित्यभ्यायामिंस्येवेतद्दस्तनचतुर्थस्याह्नोरूपं ताउगायत्र्योगायत्र्यावाएतस्यत्र्यह
स्यमध्यंदिनंघद्दन्तितद्वैतच्छंदोवहन्तियास्मान्नविद्धीयतेतस्माद्धोयत्रीषुनिविदंदधा
तिविश्वोदेवस्यनेतुस्तत्सवितुर्वरेण्यमाविश्वदेवंसत्पतिमितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदनु
चरौबार्हतेह्ननिचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपमादेवोयातुसविनासुरत्नइतिसावित्र
मेतिचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंप्रद्यावायज्ञैः पृथिवीनमोभिरितिद्यावापृथिवीयंप्रे
तिचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंप्रऋभुभ्योदूतमिववाचमिष्यइत्यार्भवंप्रेतिचवाचमि
ष्यइतिचचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंप्रशुक्रैतुदेवीमनीषेतिवैश्वदेवंप्रेतिचशुक्रवच्च
तुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंताउविच्छंदसः संतिद्विपदाः संतिचतुष्पदास्तेनचतुर्थस्या

(7)

द्भ्रोरूपंवैश्वानरस्यस्कमतोस्यामे स्याग्निभारुतस्यअग्निपादितोजानइतिजातवच्चतुर्थेहनि
चतुर्थस्याद्भ्रोरूपंकईव्यक्तानरः सनीळाइतिमारुतंनकिर्हेर्थांजन्नूषिवेदेतिजातवञ्चतुर्थे
हनिचतुर्थस्याद्भ्रोरूपंनाउविछंदसः संतिद्विपदाः संतिचतुष्पदास्तेनचतुर्थस्याद्भ्रोरूपंजान
॥६॥ वेदसेस्कनवामसोभमितिजातवेदस्याच्युनाग्निंनरोदीधितिभिररण्योरितिजातवेद
स्यंहस्तच्युतीजनयंतेतिजातवञ्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याद्भ्रोरूपंनाउविछंदसः संतिविराजः सं
तित्रिष्टुभस्तेनचतुर्थस्याद्भ्रोरूपमद्भ्रोरूपं॥५॥ ॥इतिप्रथमोध्यायः॥ ॥गोवैदेव
तापंचममहर्वहतित्रिणवस्तोमः त्र्याकुरंसामपंक्तिश्छंदो यथादेवतमेनेनयथास्तोमं ॥६॥
यथासामयथाछंदसंराध्नोतियएवंवेदयद्वैनेतिनप्रेतियत्स्थितंनत्पंचमस्याद्भ्रो
रूपंयध्येवद्वितीयमहस्तदेतस्पुनर्यसंचमंयदूर्ध्वंनद्यत्स्वतिवद्यदंतर्वद्यद्दृषण्वद

Mandal, Dhule and ... Chavan Pratishthan, Mumbai.

द्धधन्वद्यन्मध्यमेपदेदेवतानिरूप्यतेयदंतरिक्षमभ्युदितंयद्दुग्धवद्यदूधवद्यद्धेनुम
द्यंस्त्रश्निमद्यन्मद्वद्यत्पशुरूपंयदध्यासवद्धिक्षुद्धाद्वाहिपत्रावोयज्ज्ञागतंज्ज्ञागताहिप
त्रावोयद्बार्हतंबार्हताहिपत्रावोयत्पांक्तंपांक्ताहिपत्रावोयद्धामंधामंहिपत्रावोय
द्धविष्मद्धविर्हिपत्रावोयद्वपुष्मद्वपुर्हिपत्रावोयच्छाक्वरंयत्पांक्तंयत्कुर्वद्यद्वितीयस्या
ह्नोरूपमेतानिवैपंचमस्याह्नोरूपाणीममूषुवोअतिथिमुषर्बुधमितिपंचमस्याह्न
आज्यंभवतिज्ञागतमध्यासवत्पशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमानोयज्ञंदिवि
स्टशभानोवायोमहेतनेरथेनपृथुपाजसाबहवः स्तर वक्षसइमाउवांदिविष्टयः पि
बास्कतस्यरासिनोदेवंदेवंवोवसेदेवंदेवंबहदुगायिषेवच इतिबार्हतंप्रउगंपंचमे
हनिपंचमस्याह्नोरूपंयत्पांक्तजन्ययाविश्रोतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपत्पांक्तजन्य

(8)

यंतिपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमिंद्र इत्सोमपाएक इंद्रनेदीयएदिव्युत्तिष्ठब्रह्मणस्प
तेग्निर्नेताह्वंसोमक्रतुभिःपिन्वत्यपोव्हृहदिंद्रायगायतेति द्वितीयेनाह्नासमानआता
नःपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमवितासिसुन्वतोवृक्तबर्हिषइतिसूक्तंमहत्सांस्कंपंच
॥ ७॥ पदंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमित्थाहिसोमइन्मदइतिसूक्तंमहत्सांक्तंपंचपदंपंचमेह
निपंचमस्याह्नोरूपमिंद्रपिबतुभ्यंसुतोमदायेतिसूक्तंमहत्त्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनसव
नंदाधारायतनादेवैतेनन्नच्यवंतेमरुत्वाँइंद्रमीढ्वइतिपर्यासोनेत्तिनश्रेतिपंचमेहनिपं
चमस्याह्नोरूपंताउगायत्र्योगायत्र्योवाएतस्याह्नस्यमध्यंदिनेवहंतितद्वैनछंदोवह
तियास्मिन्निविद्धीयतेतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधाति॥ ॥६॥ महानाम्नीषुज्यस्कव ॥७॥
नेत्राकरेणसाम्नाराथंतरेहनिपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमिंद्रोवाएताभिर्महानात्मा

(8A)

नं निरमिमीत तस्मान्महानाम्न्यो थाइमे वै लोका महानाम्न्य इमे महान्त इमान्वै लोकान्प्रजा
पतिः सृष्ट्वेदं सर्वमशक्नोद्यदिदं किंच यदिमांल्लोकान्प्रजापतिः सृष्ट्वेदं सर्वमशक्नोद्यदि
दं किंच तच्छक्कर्यो ऽभवंस्तच्छक्करीणां शक्करीत्वं ता ऊर्ध्वाः सीम्नो भ्यसृतंस्तन्नेजेयदूर्ध्वाः सीम्नोभ्य
सृजंत न त्सिमा अभवंस्तत्सिमानां सिमात्वं स्वाहा रित्था विष्णवनउप नो हरिभिः सुतमिंद्रं वि
श्वा अवीवृधन्निति यनुरूपो वृषण्वान्स्यामि मान्मद्र इंद्र वृधन्वान्येंच मेहनि पंचमस्याह्नो रूपं यद्वा
वानेति धाय्या भ्युतामि त्वा शूर नोनुम इति रथंतरस्य योनिमनु निवर्तयति राथंतरं ह्येतदहरा
यतनेनेनमो षु त्वा वाघतश्चनेति सामप्र ।थो धाय्या सर्वान्यष्टु रूपं पंचमे हनि पंचमस्याह्नो रूपं
त्यमूषु वाजिनं देवजूतमिति तार्क्ष्योऽच्युतः ॥ ॥७॥ अर्वद्ब्रह्मवृत्रतूर्ये घा विघाति सूक्तं
पांक्तं पंचपदं पंचमेहनि पंचमस्याह्नो रूपमिंद्रो मदाय वावृध इति सूक्तं महद्वत्पांक्तं पंच

(१)

यद्दं पंचमेहनि पंचमस्याह्नो रूपं सत्रामदासस्तव विश्वजन्या इति सूक्तं मद्वद्वेषु भंतेनप्रति
ष्ठितपदेन स्रवनं द्वाधारायतनाद्वैतेन न अन्यवत्तेतमिंद्रं वाजयामसीति पर्यासः सवृषा
वृषभो भुवादिति पशुरूपं पंचमेहनि पंचमस्याह्नो रूपं नाउगाय त्र्यो गायत्र्यो वा एत
॥८॥ स्य त्र्यहस्य मध्यं दिनं वहंति तद्वृत छंदो वहति यस्मिन्नि विद्धीयते तस्माद्धीयत्रीषु नि
विदं दधाति तत्सवितुर्वृणीमहे द्यानो देवसविता रित्ति वैश्वदेवस्य प्रतिपदनुचरौ
रथंतरे हनि पंचमेहनि पंचमस्याह्नो रूपमुदुष्यदेवः सविता दमूनाइति सावित्रमा
दाभुषे सुयति भूरि वाममिति वामं पशुरूपं पंचमेहनि पंचमस्याह्नो रूपं महीद्यावा ॥८॥
पृथिवीइह ज्येष्ठे इति द्यावापृथिवीयं ध्रुव द्वोक्षेति पशुरूपं पंचमेहनि पंचमस्याह्नो
रूपमृभुर्विभ्वा वाजइंद्रो नो अच्छेत्यार्भवं वाजोवेपत्रावः पशुरूपं पंचमेहनि पंचम

(9A)

स्याह्नोरूपंसुखेजनंस्कन्नंतंनव्यसीत्यग्निर्वैश्वदेवमध्यासवत्सुपुश्रुरूपंपंचमेहनिपंच
मस्याह्नोरूपंहविष्पांतमजरंस्वर्विदीत्याग्निमारुतस्यप्रतिपद्विश्वत्यंचमेहनि
पंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंवपुर्नुतच्चिकितुषेचिदस्त्वितिमारुतंवपुष्मत्पंचमेह
निपंचमस्याह्नोरूपंजातवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्याच्युताग्निर्होतागृ
हपतिःसराजेतिजातवेदस्यमध्यासवत्पश्रुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपं ८
देवक्षेत्रंवाएतद्यत्षष्ठमहर्देवक्षेत्रंवाएतआगच्छंतियेषष्ठमहरागच्छंतनवैदे
वाअन्योन्यस्यगृहेवसंतिनर्तुर्ऋतोर्गृहेवसतीत्याहुस्तद्यथायथमृत्विजऋतुया
जान्यजंत्यसंप्रदायंतद्यथर्त्वृतून्कल्पयंतियथायथंजनतास्तदाहुर्नर्तुप्रैषैःप्रेषि
तव्यंनर्तुप्रैषैर्वषट्कृत्यंवाग्वाऋतुप्रैषाआप्यतेवैवाक्षष्ठेहनीतियद्दर्तुप्रैषैःप्रेष्ये
युर्यदृतुप्रैषैर्वषट्कुर्युर्वाचमेवतदाप्तांश्रांताम्रक्णवहींवह्रराविणीम्रच्छेयुर्यद्वैभिर्न

इष्येयुर्यद्दूभिर्नवषट्कुर्युरच्युताद्यज्ञस्य च वेरन्यज्ञात्स्राणात्प्रजापतेः पशुभ्यो जिह्माई
(१०) युस्तस्माद्देभ्य एवाधिप्रेषितव्यान्नग्मेभ्यो वषट्कुर्यंततनेवाचमासोश्रो नाम्रश्रणा वहीवहे
राविणीमच्छंतिनाच्युताद्यज्ञस्य च वंतेनयज्ञात्स्राणात्प्रजापतेः पशुभ्यो जिह्मायंति
पारुच्छेपीरूपदधातिपूर्वयोः सवनयोः पुरस्तात्प्रस्थितयाज्यानां रोहितं वै नामैतच्छंदोय
॥२॥ त्पारुच्छेपमेतेनवा इंद्रः सप्तस्वर्गांल्लोकानरोहद्रोहति सप्तस्वर्गांल्लोकान्य एवं वेद तदाहु
र्यत्सप्तपदा एव पंक्तिमस्याक्रोस्य षट्पदाः षष्ठस्याथ कस्मात्सप्तपदाः षष्ठेऽहंश्छस्यंत इति
१८ द्विरेवपदैः ष छ छ्महराम्रुवंस्य पौच्छेपेन दहर्यत्सप्तमं तद्देव सप्तमेन पदेनाभ्यारभ्य व
संतिवाचमेवतत्पुनरूपयंतिसंततैसंततैरत्यहेरत्युवाच्छिंनैर्यंति य एवं विद्वान्सो यंति ॥१०॥
देवासुरा वा एषु लोकेषु समयतंत ते वै देवाः पृष्ठैरेवाभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदंत तेषां ॥५॥
यान्यंतर्हस्तीनानिवस्तून्यासंस्तान्यादाय समुद्रं प्रोप्यंत तई तेनैवच्छंदसानुहाया तर्हस्ती

(10अ)

नानिवसूत्स्माद्ददतत्तदेतत्पदं पुनः पदं सएवांकुशा आसंजनायाद्विषतो वसू दत्तेभिरेनमेभ्यः
सर्वेभ्यो लोकेभ्यो नुदते य एवं वेद ॥ ११ ॥ द्यौर्वै देवता षष्ठमहर्वहति त्रयस्त्रिंशः स्तोमो रैवतं
सामातिच्छंदाश्छंदो यथादेवतमेनेन यथास्तोमं यथासामं यथाछंदसं राध्नोति य एवं वे
द यद्वै समानोदर्कं तत्षष्ठस्याह्नो रूपं यद्ध्येवं तृतीयमहस्तदेतत्पुनर्यत्षष्ठं यदश्ववद्यदंत
वद्यत्पुनरावृत्तं यत्पुनर्निनृत्तं यद्रथवद्यत्पर्यस्तवद्यत्त्रिवद्यदंतरूपं यदुत्तमपदे देव
तानिरुच्यते यदसौ लोकाभ्युदितो हौपायेरुच्छेपं यत्सप्तपदं यन्नाराशंसं यन्नाभा
नेदिष्ठं यद्रैवतं यदतिच्छंदा यत्कृतं यत्तृतीयस्याह्नो रूपमेतानि वै षष्ठस्याह्नो रूपाण्य
यं जायत मनुषो धरीमणीति षष्ठस्याह्न आज्यं भवति पारुच्छेपमतिच्छंदाः सप्तपदं
षष्ठेहनि षष्ठस्याह्नो रूपं स्तीर्णं बर्हिरुप नो याहि वीतये आ वां रथो नियुत्वान्वक्षद्देव

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com